

Верховна Рада України

**Комітет з питань екологічної політики
та природокористування**

МАТЕРІАЛИ

**до засідання Круглого столу на тему:
«Реформування екологічного менеджменту
та визначення напрямів розвитку
наукових досліджень»**

8 жовтня 2019 року

зал засідань, каб. 306, вул. Шовковична, 4, м. Київ

**Список учасників Круглого столу
у Комітеті з питань екологічної політики та природокористування**

**на тему: «Реформування екологічного менеджменту та визначення
напрямів розвитку наукових досліджень»**

(вул. Шовковична, 4, каб. 306, 8 жовтня 2019 року)

1	АФАНАСЬЄВ Сергій Олександрович	д.б.н., Директор Інституту гідробіології НАН України
2	БОНДАР Олександр Іванович	д.б.н., проф., Ректор Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління
3	БУШУЄВ Сергій Генріхович	Інститут морської біології НАН України
4	ГОЧ Інна Вікторівна	експерт по червонокнижним видам, координатор осетрового проекту
5	ГРИЦЕНКО Анатолій Володимирович	д-р геогр. наук, професор, Директор Науково- дослідної установи «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем» (УКРНДІЕП) , Заслужений діяч науки і техніки України
6	ДЕМЧЕНКО Віктор Олексійович	д.б.н., Інститут морської біології НАН України
7	ЄВТУШЕНКО Андрій Володимирович	к.в.н., ННЦ «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини» НААН України
8	КИРЕЄВА Вікторія Станіславівна	директор департаменту екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації
9	КОВАЛЕНКО Василь Олександрович	к.с.г.н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування МОН України
10	КОМОРИН Віктор Михайлович	канд. геогр. наук, ст.н.с., Директор НДУ «Український науковий центр екології моря» (УКРНЦЕМ)
11	КОРОТЕЦЬКИЙ Василь Павлович	магістр з державного управління, Голова Федерації роботодавців та підприємців галузі рибного господарства України
12	КУЗОРА Віктор Євгенович	Голова правління Дніпровської обласної громадської організації "ДНІПРОВСЬКА ПРИРОДНА ІНСПЕКЦІЯ"
13	ЛИСЕНКО Валентина Миколаївна	к.б.н. мол. наук. співробітник Інституту Зоології ім. І. Шмальгаузена НАН України
14	МАТУС Світлана Антонівна	експерт еколог Всесвітнього Фонду природи України
15	МІЛІНЧУК Володимир Іванович	заступник начальника відділу організації прикордонної служби Адміністрації Державної прикордонної служби України, полковник
16	ОВЕЧКО Сергій Вікторович	к.б.н., директор Херсонської гідробіологічної станції НАН України
17	ПЕРНИКОЗА	головний спеціаліст Державної екологічної інспекції

	Галина Андріївна	України
18	ПЛИГА Андрій Вікторович	координатор лісового напрямку
19	РУДЬ Юрій Петрович	к.б.н., с.н.с., зав. лабораторії біотехнологій у рибництві, Інститут рибного господарства НААН України
20	РОМАЩЕНКО Михайло Іванович	д.т.н., академік, Директор Інституту водних проблем і меліорації НААН України
21	СИДОРЕНКО Олена Володимирівна	д.т.н., проф. Київського національного торгово-економічного університету
22	СКАРЛАТ Віктор Петрович	Голова Громадської спілки «Міжрегіональний союз рибогосподарських об'єднань та підприємств «Південьрибцентр»
23	СМІРНОВ Владислав Анатолійович	начальник управління організації Морської охорони Адміністрації Державної прикордонної служби України, капітан 1 рангу
24	СТАШУК Василь Андрійович	член-кореспондент НААН, доктор технічних наук, професор
25	СТРІЛЕЦЬ Руслан Олександрович	директор департаменту екології та природних ресурсів Дніпропетровської обласної державної адміністрації
26	ТКАЛІЧ Ганна Іванівна	заступник директора департаменту екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації
27	ХАРЧЕНКО Віталій Олександрович	к.б.н. (доктор габ), заступник директора з наукової роботи Інституту Зоології ім. І. Шмальгаузена НАН України
28	ЧУКЛІН Андрій Валерійович	директор ПрАТ «Компанія «Бастіон»
29	ШЕРСТЮК Олександр Іванович	Придніпровська державна академія будівництва та архітектури
30	ШМАТКОВ Григорій Григорович	д.б.н., проф., завідувач кафедри екології та охорони навколишнього середовища Придніпровської державної академії будівництва та архітектури
31	ЩЕРБАК Володимир Іванович	д.б.н., проф., Інститут гідробіології НАН України
32	ЯЦЮК Михайло Васильович	к.г.н., заступник директора з наукової роботи Інституту водних проблем і меліорації НААН України

ПРОПОЗИЦІЇ до проекту рекомендації круглого столу

Комітету Верховної ради України з питань екологічної політики та природокористування на тему: "Реформування екологічного менеджменту та визначення напрямків розвитку наукових досліджень"

Голова Наукової ради НДІ «ДЕРЖВОДЕКОЛОГІЯ», голова Федерації роботодавців та підприємців рибогосподарської галузі України Коротецький В.П.

1. Визнати передчасним ліквідацію Державної екологічної інспекції України та звернутися до Уряду щодо скасування постанови Кабінету Міністрів України про її ліквідацію.
2. Визнати стан водних біоресурсів природних водних об'єктів незадовільним та таким, що потребує невідкладних дій з боку органів влади.
3. Рекомендувати Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування:
  - створити при Комітеті Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування Робочу групу з питань охорони, використання та відтворення водних біоресурсів;
  - під час опрацювання законопроектів передбачити відокремлення функції державного нагляду (контролю) у сфері охорони, використання та відтворення водних біоресурсів у Держрибагентства з передачею Державній екологічній інспекції України;
  - під час опрацювання законопроектів передбачити відокремлення Державної екологічної інспекції України від впливу Міністерства енергетики та захисту довкілля України з наданням їй відповідних повноважень та статусу правоохоронного органу;
  - звернутися до Державної прикордонної служби України щодо негайного посилення функцій державного контролю водних біоресурсів у виключній морській економічній зоні України та в Азовському морі, в межах повноважень;
  - звернутися до правоохоронних органів щодо об'єктивного розслідування фактів порушень природоохоронного законодавства у сфері охорони, використання та відтворення водних біоресурсів;
  - ініціювати розгляд питання щодо підпорядкування державної установи «Дніпровський рибовідтворювальний осетровий завод ім. академіка С. Артющика» та державної установи «Новокаховський завод частикових риб» Міністерству енергетики та захисту довкілля України;
  - внести пропозицію щодо прийняття цільової екологічної соціальної загальнодержавної програми моніторингу водних біоресурсів;
  - ініціювати питання щодо створення комплексної екологічної лабораторії при Державній екологічній академії післядипломної освіти та управління;
  - провести спеціальне засідання Комітету екологічної політики та природокористування щодо питань осетрових та інших цінних і зникаючих видів водних біоресурсів басейну Чорного моря;
  - створити робочу групу з перевірки діяльності спеціальних товарних рибних господарств.

«Інститут морської біології НАН України»

Короткотермінові (2019 рік):

1. Сформувати міжвідомчу експертну групу фахівців та доручити їй здійснити незалежну оцінку стану промислових видів риб, в першу чергу бичків у Азовському морі та розробити механізми його ефективного регулювання.
2. Доручити профільним науково-дослідним закладам Академії наук України здійснити оцінку впливу видобування молюска рапани за допомогою драг Хижняка та бімтралів на донні біоценозі та розробити екологічно безпечні методи промислу цього молюску в українському секторі Чорного моря.
3. Розробити концепцію реорганізації системи наукових досліджень стану водних біологічних ресурсів яка буде забезпечена технічними та фінансовими засобами.

Середньотермінові (2020-2021 роки):

1. Реформувати систему державного управління рибним господарством та розділити функції управління та охорони між різними відомствами. На сьогодні вони сконцентровані в Державному Агентстві рибного господарства. Розподіл контролюючих та управлінських функцій між різними відомствами є типовою Європейською практикою.
2. Розглянути можливість перегляду підходів щодо регулювання обсягів вилучення водних біологічних ресурсів. Сучасна система базується на принципах встановлення лімітів та розподілу їх частки на квоти між користувачами. Даний підхід є складним для контролю і включає безліч корупційних складових. Нова система повинна базуватися на принципах розрахунку потенційного навантаження користувачів на водойму.
3. Розробити методичні основи ведення моніторингу стану водних біологічних ресурсів які базуються на принципах Водної рамкової директиви та на Європейських стандартах.

Директор Науково-дослідного інституту «Держводекологія», проф. Київського національного торговельного-економічного університету Сидоренко О.В.

1. Визнати стан водних біоресурсів природних водних об'єктів, незадовільним та таким, що потребує системного наукового моніторингу.
2. Ініціювати розроблення та затвердження цільової екологічної загальнодержавну програми моніторингу водних біоресурсів
3. Розглянути можливість створення при Комітеті Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи Науково-експертну раду з питань охорони, використання та відтворення водних біоресурсів

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління

- на виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 року № 391 "Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля" стосовно фінансування робіт із створення і функціонування системи

моніторингу та її складових частин, яка здійснюється відповідно до порядку фінансування природоохоронних заходів за рахунок коштів, передбачених у державному та місцевих бюджетах згідно із законодавством;
- з урахуванням Постанови Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 року № 1147 "Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів", зокрема пункту 76 "Запровадження та обслуговування функціонування державної системи моніторингу навколишнього природного середовища, автоматизованих геоінформаційних систем та приладів, у тому числі впровадження технологій дистанційного зондування Землі із застосуванням засобів автоматизації та геоінформаційних систем" розділу Наука, інформація і освіта, підготовка кадрів, оцінка впливу на довкілля, стратегічна екологічна оцінка, організація праці, забезпечення участі у діяльності міжнародних організацій природоохоронного спрямування, впровадження економічного механізму забезпечення охорони навколишнього природного середовища",

рекомендувати:

Міністерству енергетики та захисту довкілля України:

1. Розглянути можливість встановлення таких пріоритетів з вирішення питань екологічного управління, зокрема із залученням Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління, що знаходиться в сфері підпорядкування міністерства:

1.1. впровадження системи моніторингу за збереженням зникаючих та рідкісних в Європі видів та оселищ з метою запровадження європейських принципів збереження, невиснажливого використання та відтворення біорізноманіття в природоохоронній сфері, створення ефективної системи збереження рідкісних та зникаючих в Європі видів рослин і тварин та природних оселищ;

1.2. розроблення та пілотне впровадження програми моніторингу екологічного стану річкових басейнів для здійснення поточної оцінки та регулярного оновлення природоохоронних цілей та індикаторів;

1.3. запровадження функціонування державної системи моніторингу навколишнього природного середовища в східних регіонах України з метою створення системи екологічної безпеки та задоволення екологічних вимог суб'єктів екосистем;

1.4. формування і запровадження ведення сучасної автоматизованої системи ведення Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України;

1.5. надання в користування Академії невикористовуваних приміщень для запровадження й обслуговування на цій базі державної системи моніторингу навколишнього природного середовища;

1.6. розроблення програми моніторингу за характером використання земель, інтелектуальної обробки одержаних матеріалів із використанням даних державного земельного кадастру та інших галузевих кадастрів;

1.7. розвиток та використання спеціальної експериментальної аналітичної лабораторії для науково-освітніх та моніторингових потреб.

2. Розглянути питання включення бюджетного фінансування відповідних наукових досліджень в Державній екологічній академії післядипломної освіти та управління, зокрема з питань екологічного менеджменту та моніторингу довкілля, з коштів загального фонду державного бюджету.

3. Здійснити в установленому законодавством порядку розгляд пропозицій Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління стосовно виділення коштів з Державного фонду охорони навколишнього природного середовища України для здійснення заходів на виконання вищезазначених пріоритетів міністерства.

ННЦ «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини» НААН України, к.в.н. Євтушенко А. В

Актуальними постають питання організації дійсного контролю ветеринарно-санітарного й епізоотичного стану рибогосподарських водойм і рибницьких підприємств не залежно від форм ведення господарств; контролю за внутрішнім перевезеннями риб та інших гідробіонтів з метою попередження поширення заразних захворювань; здійснення своєчасних діагностичних досліджень щодо інфекційних і інвазійних хвороб; проведення моніторингу забруднення риби токсичними речовинами; виявлення та кадастрування нових осередків зооантропонозів; здійснення жорсткого контролю щодо ветеринарно-санітарної експертизи продукції з риби та водних безхребетних; здійснення заходів щодо запобігання потрапляння до природних водних об'єктів гербіцидів та інших небезпечних речовин, що використовуються для обробки сільськогосподарських угідь. Якісне проведення вищезазначених контрольних заходів ускладнюється недосконалістю нормативно-правової бази.

Отже сучасна екологічна, епідеміологічна та епізоотична ситуація відносно водних біоресурсів, що склалася в сучасних екологічних та соціально-економічних умовах України, вимагає необхідність створення цільової державної програми щодо охорони здоров'я водних тварин, яка б включала наступні завдання:

- розробка нормативно-правової бази, гармонізованої до європейських вимог із стандартизацію методів науково-виробничих досліджень;
- розробка методології моніторингу інфекційних і інвазійних захворювань гідробіонтів в умовах природних гідроекосистем;
- розробка довгострокової стратегії контролю та прогнозування спалахів захворювань у природних і антропогенних гідробіоценозах для окремих зон та регіонів рибництва;

- наукове обґрунтування показників системи контролю якості і екологічної безпеки продукції з водних тварин та вдосконалення методів ветеринарно-санітарної експертизи;

- здійснення фундаментальних досліджень щодо вивчення мінливості збудників інфекційних й інвазійних захворювань риб, особливостей їх біології та екології в сучасних умовах трансформації водойм під впливом антропогенних факторів;

- дослідження впливу токсичного, інфекційного та паразитарного забруднення на стан біологічного різноманіття прісноводних та морських екосистем;
- здійснення наукового супроводу у рибництві з метою забезпечення ветеринарного благополуччя розвитку морської та прісноводної аквакультури.

**Директор Херсонської гідробіологічної
станції НАН України Овечко С.В.**

Завдання задля досягнення стратегічної мети – відтворення та збереження біологічного різноманіття пониззя Дніпра, питання повинні бути вирішені в таких аспектах:

- дотримання екологічних обсягів скидів води з Каховського водосховища для наближення гідрологічного річкового режиму до оптимального (природного);
- встановлення на гідроагрегатах Каховської ГЕС установок штучної аерації води;
- подальші роботи з штучного відтворення та зариблення пониззя Дніпра життестійкою молоддю аборигенних видів риб, та заборона на зариблення інвазивними видами;
- покращення умов збереження і природного відтворення іхтіофауни (меліорація);
- створення додаткових штучних нерестовищ та оздоровлення (відновлення вже існуючих) для відтворення аборигенних видів риб.

Для попередження екологічної проблеми явищ загибелі риби в Дніпровсько-Бузькому естуарії необхідно провести кваліфіковані наукові дослідження вказаного явища та довготривалі спостереження. Необхідна розробка моделі функціонування екосистеми естуарію та комплексу заходів по зниженню скидів біогенних та забруднюючих речовин.

Рекомендуємо посилити контроль за дотриманням правил та вимог промислового, любительського та спортивного рибальства, особливо у період нересту. А за можливості ввести повну заборону промислового рибальства в пониззі Дніпра;

Задля можливості проведення всебічного аналізу та надання адекватної оцінки стану водних живих ресурсів, червонокнижних видів зокрема, вважаємо за доцільне спростити систему отримання дозвільних документів на проведення наукових досліджень з цього питання для наукових та науково-дослідних організацій, а для установ НАН України, в Статуті яких є відповідні напрями досліджень, взагалі скасувати.

**Завідуючий лабораторії біотехнологій у рибництві Інституту рибного
господарства НААН України Рудь Ю.П.**

- 1) здоров'я та благополуччя гідробіонтів в екосистемах морів, річок та озер;
- 2) моніторинг біоризиків та можливостей розвитку епізоотій (сюди можна віднести аналіз ризиків виробництва аквакультури та загрози для нативних

видів, моніторинг інвазивних видів гідробіонтів як носіїв нових захворювань, використання антибіотиків та антибіотикорезистентність та ін.);

3) забруднення водойм (важкі метали, пестициди, радіація та інші небезпечні речовини) та вплив на імунну систему гідробіонтів (супресія, зниження опірності, онкологія та ін);

4) біорізноманіття та генетичний контроль популяцій (молекулярно-біологічні та біохімічні дослідження гідробіонтів та важливість цього для збереження водної екосистеми).

Голова Громадської спілки «Міжрегіональний союз рибогосподарських об'єднань та підприємств «Південьрибцентр» Скарлат В.П.

1. Винести питання "Збереження цінних видів біоресурсів у водоймах України, ПЗФ та у виключній морській економічній зоні" на засідання Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування для прийняття рішення щодо необхідності розробки Закону України "Про збереження осетрових видів риб".

2. Рекомендувати Державній прикордонній службі України створити у своєму відомстві спеціальний "Відділ охорони морських біоресурсів" (ВОМБіР) з метою забезпечення належної охорони морських біоресурсів.

**НДУ «Український науковий центр екології моря» (УКРНЦЕМ),
директор Коморін В.М.**

Передбачити фінансування заходів із створення та реалізації Морської стратегії України відповідно до вимог Рамкової Директиви ЄС про Морську Стратегію.

**Доцент кафедри аквакультури НУБіП України,
к.с.-г.н., доцент В. Коваленко**

1. У сфері рибної галузі України - визнати пріоритетним розвиток сектору аквакультури як такого, що забезпечує зменшення негативного антропогенного тиску на водні живі ресурси, сприяє формуванню промислових запасів і збереженню видового різноманіття гідробіонтів.

2. В частині визначення напрямів розвитку наукових досліджень - визнати пріоритетними дослідження стану природних популяцій гідробіонтів та розроблення екологічно безпечних методів збереження видового різноманіття флори і фауни водойм.

Інститут Зоології ім. І.Шмальгаузена НАН України, м.н.с. Лисенко В.М.

З метою більш досконалого моніторингу епізоотичної ситуації природних водойм України, вважаю доцільним проводити наукові дослідження у цьому напрямку (визначення ступеня паразитарної інвазії риб, молюсків, інших гідробіонтів, а також водно-болотних птахів).

Оскільки хвора риба та інші гідробіонти на господарствах аквакультури несе пряму загрозу життю диких риб, у тому числі і зникаючих, тих, що занесені до

Червоної книги України доцільним було б посилити контроль за дотриманням правил вирощування гідробіонтів.

Науково-дослідна установа «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем» (УКРНДІЕП)

Формування критеріїв безпечності водних біоресурсів

Серед пріоритетних заходів щодо покращення екологічного стану водних екосистем України та шляхів їх реалізації першочерговими вважаємо:

- включення достатньої кількості водойм до екологічного програмування та моніторингу;

- відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок, без застосування яких впровадження інших заходів є значно менш ефективним;

- комплексний характер та технологічна черговість виконання робіт з відновлення малих річок;

- моніторинг ефективності водоохоронних заходів;

- визначення найбільш деградованих природних ділянок в Україні та розроблення і вжиття заходів з їх відновлення, вивчення досвіду інших країн (зокрема, Румунії) відносно розроблення і прийняття окремого закону щодо зон екологічної реконструкції (у зв'язку з роботами стосовно повернення до природного стану екосистем ряду островів у дельті Дунаю);

- урахування рекомендації Всесвітнього фонду природи WWF в Україні стосовно необхідності затвердження екологічних критеріїв для малої гідроенергетики на законодавчому рівні;

- створення дійових структур контролю за дотриманням природоохоронного законодавства, у тому числі Водного Кодексу та міжнародних угод, прийнятих Україною у галузі охорони об'єктів довкілля;

- організація системи швидкого реагування на повідомлення про випадки погіршення екологічного стану природних об'єктів та вжиття необхідних заходів.

- вивчення досвіду України та інших держав щодо впровадження проектів з повернення або наближення порушених екосистем до їх природного стану (в Україні – острови Єрмаків, Татару), врахування негативних наслідків техногенного втручання у природні середовища в інших країнах;

- залучення фінансових державних і бізнесових структур до вирішення особливо гострих екологічних проблем;

- співпраця з міжнародними природоохоронними організаціями та фондами;

- підтримання на місцевому, регіональному та державному рівні ініціатив громадських організацій і місцевих жителів щодо покращення екологічного стану малих річок та інших природних об'єктів, а також обов'язкове вжиття необхідних заходів у разі загрози його погіршення;

- сприяння підвищенню екологічної свідомості громадян України і доступу до інформації щодо охорони та відновлення довкілля.

Актуальною є необхідність впровадження наступних заходів щодо врегулювання та створення системи контролю за інтродукцією і поширенням

чужорідних видів-вселенців на території України відповідно до вимог Конвенції про біологічне різноманіття та рішень її керівних органів:

- затвердження і прийняття проекту Національної стратегії щодо інвазійних видів відповідно до світової та європейської стратегій, а також прийняття окремого закону щодо чужорідних видів рослинного і тваринного походження з метою регулювання цієї проблеми на усіх рівнях – міжнародному, державному, регіональному;

- внесення доповнень стосовно поводження з чужорідними видами у основні Закони України щодо охорони навколишнього середовища: «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про рослинний світ», «Про тваринний світ», «Про карантин рослин», Лісовий, Земельний, Водний кодекси та інші;

- приділити увагу на заходи щодо запобігання інвазій чужорідних видів у доповненні до закону «Про акваріумістику», оскільки ця галузь вважається поширеним джерелом потрапляння небезпечних видів-вселенців до навколишнього середовища, завдяки чому у багатьох країнах світу, в тому числі в Україні, були відмічені випадки масового неконтрольованого розповсюдження немісцевих видів з найбільш масштабним негативним впливом на екосистеми;

- імплементація міжнародних документів стосовно політики відносно інвазійних чужорідних видів;

- складання та постійне своєчасне коригування списків інвазійних видів рослин і тварин за світовими та європейськими критеріями з урахуванням регіональних особливостей України, затвердження відповідних заходів поводження з цими організмами;

- розроблення національної системи оцінки ризиків від інвазійних чужорідних видів із залученням наукових установ, складання на її підставі «Національного переліку чужорідних видів рослин та тварин, які негативно впливають на біорізноманіття» (з коригуванням за необхідності), регіональних переліків для адміністративних областей з урахуванням природних, економіко-господарських та соціальних особливостей, аналогічних переліків для ботанічних садів і дендропарків, біосферних, природних заповідників та національних природних парків;

- впровадження незаконодавчих заходів – добровільних інструментів (принципу саморегулювання, керівних правил, кодексів поведінки) з метою формування усвідомлення й обізнаності серед ключових секторів суспільства, що відповідає положенням Бернської конвенції та Стратегічному плану зі збереження біорізноманіття в Європі на 2011-2020 роки;

- узгодження та прийняття міжнародного стандарту з фітосанітарних заходів щодо аналізу ризику шкідників (фітосанітарний ризик), адаптований Європейською та Середземноморською організацією захисту рослин.

Враховуючи прогнози щодо підсилення інвазій чужорідних видів внаслідок інтенсифікації господарської діяльності людей і подальшої трансформації природних екосистем, необхідно вивчення особливостей інвазійних видів і механізмів біологічної інвазії з метою запобігання новим і успішної боротьби з вже існуючими, а також зменшення уразливості

потенційних екосистем-реципієнтів, у першу чергу найбільш порушених, шляхом відновлення та максимального наближення до природного стану. Для цього необхідні наукові дослідження, система запобігання, реагування і здійснення необхідних заходів, моніторинг щодо виявлення інвазійних і взагалі чужорідних видів та їх впливу на довкілля із вживанням своєчасних заходів, а також стану потенційних екосистем-реципієнтів та їх відновлення або максимальне наближення до природного стану, особливо найбільш порушених, а також інформування населення щодо цих питань.

Для мінімізації негативного впливу інвазійних видів необхідне державне законодавче і організаційне забезпечення певних заходів:

відносно вже існуючих інвазій:

- вивчення відомих і розробка нових методів боротьби з вже існуючими інвазіями та їх впровадження;
- запобігання подальшому поширенню вже існуючих інвазій;

з метою запобігання новим інвазіям:

а) стосовно видів-вселенців:

- моніторинг щодо виявлення інвазійних і потенційно інвазійних видів та їх впливу на навколишнє середовище;
- визначення і контроль основних шляхів вторгнення нових інвазійних видів;
- забезпечення механізмів швидкого реагування при виявленні інвазійних видів;

б) щодо екосистем-реципієнтів:

- моніторинг стану навколишнього природного середовища;
- відновлення (наближення до природного стану) основних екосистем, у першу чергу порушених, що буде сприяти зменшенню їх уразливості до біологічних інвазій та інших негативних впливів;
- відновлення та моніторинг екосистем, порушених внаслідок біологічних інвазій.

Розвиток аквакультури в Україні

Аналіз проблем бізнесу надає додаткову інформацію щодо потреб галузі, зокрема:

- про зміну регуляторної політики щодо промислового рибальства;
- співпраця з урядом щодо інвестування або відкриття спільних проектів;
- оптимізація системи навчання для підготовки працівників у сфері аквакультури;
- боротьба з хабарництвом та крадіжками.

Щоб подолати існуючі проблеми, українські виробники у сфері аквакультури та уряд повинні взяти до уваги успішний досвід наступних країн:

- Норвегія – спеціалізується на аквакультурі з використанням частин водних об'єктів, розробила нормативну базу, яка підтримує і заохочує промислове виробництво аквакультури;
- Данія, де переважає аквакультура із використанням установок замкнутого водопостачання, а уся галузь суворо регулюється правилами закону Данії про захист навколишнього середовища; кожна приватна ферма має закріплену квоту, а також відповідає переліку спеціальних вимог, зокрема рівню

використання корму, водокористуванню, рівню стічних вод, очистці сміття, відходів тощо;

- Польща – спеціалізується на аквакультурі рибогосподарських водних об'єктів, а галузь переважно складається з малих підприємств із висококваліфікованим персоналом.

У результаті аналізу міжнародного досвіду було сформовано набір рекомендацій для покращення становища аквакультури в Україні. Усі рекомендації можуть бути поділені на 2 наступні групи:

1. *Зміна правової бази.* Основні рекомендації стосуються створення невичерпного списку можливих форм використання частин водних об'єктів, створення єдиної та зрозумілої процедури надання оренди водного об'єкта; скасувати дублювання дозволів, внести зміни до чинної форми перевірки відповідності ветеринарним вимогам та переліку тих, хто отримує державну допомогу. Разом із тим пропонується створення "єдиного вікна" отримання всіх необхідних договорів для провадження діяльності у сфері аквакультури.

2. *Покращення умов бізнесу.* Рекомендації пов'язані з впровадженням нових технологій для збільшення обсягу виробництва у галузі, створення галузевих центрів для навчання кваліфікованого персоналу, маркетинг рибних продуктів для збільшення внутрішнього споживання. Разом із тим варто сприяти консолідації зусиль усіх виробників у сфері аквакультури шляхом об'єднання в асоціації для кооперації у вирішенні законодавчих та інших питань.

Для успішного розвитку аквакультури необхідно вирішення наступних пріоритетних задач:

- Інтенсифікація розвитку прісноводного рибництва і марикультури за рахунок залучення новітніх технологій, проведення ремонтно-відновлювальних робіт існуючих ставових і басейнових площ, посилення селекційно-племінної роботи, відновлення ефективної роботи зональних риборозплідників, удосконалення методів штучного відтворення традиційних та нових перспективних об'єктів рибництва, забезпечення рибницьких господарств якісними рибними комбікормами, тощо.

- Відтворення зруйнованої інфраструктури рибництва в Україні:

- побудова або перепрофілювання комбікормових заводів у різних регіонах України з метою виробництва комбікормів для риб, забезпечення заводів дешевою сировиною та створення сприятливих умов для виробництва якісних кормів за доступними цінами;
- надання державного замовлення машинобудівним підприємствам на виробництво засобів механізації технологічних процесів у рибництві: кормороздавачів, очеретокосарок, рибницьких човнів, басейнів, садків, ємкостей для перевезення живої риби, аераційних пристроїв, інкубаційного обладнання, тощо;
- створення законодавчої бази для отримання засобів механізації рибницьких процесів на лізингових умовах;
- відновлення пересувних механізованих колон для виконання специфічних і трудомістких робіт з капітальних ремонтів та реконструкції гідроспоруд водних

об'єктів, зважаючи на значний обсяг робіт у цьому напрямку діяльності і відсутність реальних можливостей у окремих виробничих підприємств для проведення цієї роботи;

- Залучення інвестицій у рибну галузь України шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату в державі.
- Забезпечення рівних ринкових умов для виробників рибної продукції: 1) підтримка вітчизняного виробника продукції шляхом введення підвищених митних тарифів на продукцію аквакультури, імпортовану Україною, за умови можливості налагодження виробництва аналогічної продукції в Україні; 2) запобігання потраплянню на ринки рибної продукції “тіньового виробництва”, “лівого” імпорту, браконьєрської риби, щоб запобігти нечесній конкуренції.
- Підвищення ефективності державного управління рибною галуззю через залучення професійних кадрів на всіх рівнях управлінської вертикалі.
  - Ефективне кадрове забезпечення аквакультури:
    - формування реального державного замовлення на фахівців з аквакультури;
    - збільшення рівня практичної підготовки майбутніх фахівців;
    - створення умов для обов'язкового відпрацювання студентами бюджетної форми навчання протягом не менше трьох років на підприємствах шляхом надання випускникам на цей термін не оригіналів дипломів, а сертифікатів про отриману освіту з врученням диплому після відпрацювання, документально підтвердженого.
- Виховання культури споживання у населення України: при державній підтримці та за участю держави пропаганда серед населення вживання здорової і поживної продукції власного виробництва. Використання з цією метою, в першу чергу, державних ЗМІ.
- Удосконалення нормативно-правової бази щодо ведення аквакультури та узгодження її з вимогами міжнародних договорів України. Так, в розвиток Закону України „Про аквакультуру”, необхідно розробити і затвердити державну галузеву програму „Аквакультура України на період 2014-2023 рр. і до 2030 р.”. У програмі викласти стратегію, цілі та завдання з розвитку вітчизняної аквакультури, розробити механізм поетапного виконання поставлених завдань за допомогою законодавчого, фінансового, матеріально-технічного, наукового й кадрового забезпечення.

Для посилення рівня наукового забезпечення розвитку аквакультури України потрібні:

- збільшення обсягів цільового бюджетного фінансування НДР в аквакультурі;
- реконструкція и створення нових науково-експериментальних баз галузевих НДІ;
- створення регіональних науково-консультаційних центрів з розвитку аквакультури;
- оснащення наукових організацій сучасним обладнанням і приладами;
- поновлення учбових програм і технологічної бази профільних навчальних закладів;

- виведення нових високопродуктивних типів і порід риб;
- розроблення регіональних схем розвитку випасної аквакультури природних водойм;
- розробки і вдосконалення ефективних ресурсозберігаючих і низьковитратних технологій, безвідходного виробництва та переробки товарної риби, тощо.

Лише за умов реалізації вище вказаних пропозицій можливе значне зростання обсягів випуску рибницької продукції, більш повне постачання населення України цінними продуктами харчування власного виробництва, а переробних галузей економіки – сировиною, створення нових робочих місць, збільшення надходжень до державного бюджету і, в цілому, сприяння забезпеченню продовольчої безпеки держави.

**Інститут гідробіології НАН України, доктор біологічних наук,
професор, пров.н.с. Щербак В.І.**

1. Адаптація та імплементація методології управління водними екосистемами України з метою досягнення ними „доброго екологічного статусу” відповідно до Водної Рамкової Директиви ЄС.
2. Встановлення причин та оцінка наслідків „двітіння” води у різнотипних водоймах України як найважливішої біологічної загрози для функціонування водних екосистем і погіршення якості води для питного та господарчого споживання. Розробка практичних рекомендацій щодо мінімізації „двітіння” води водосховищ Дніпровського каскаду.
3. Дослідження біорізноманіття різнотипних водних екосистем України з метою формування практичних рекомендацій щодо їх охорони, збереження і відновлення. Визначення осередків високого біорізноманіття з метою присвоєння їм статусу природоохоронних територій.
4. Розробка наукових засад оцінки і прогнозу впливу регіональних і глобальних кліматичних змін на біорізноманіття різнотипних водних екосистем України.
5. Розробка методологій біологічної оцінки ступеню антропогенного впливу на водні екосистеми України згідно з водними директивами ЄС. Формування практичних рекомендацій щодо мінімізації антропогенних загроз відносно якості водного середовища.
6. Розробка та вдосконалення екологічно безпечних технологій видобування енергії з відновлюваних джерел (малі, дериваційні ГЕС та геотермальні електростанції). Обґрунтування доцільності розміщення малих ГЕС та гідроакумуляюючих електростанцій (ГАЕС) на водотоках України.
7. Оцінка стану, запасів та прогнозів формування водних живих ресурсів у водоймах і водотоках України. Розробка методологій їх невиснажливого використання та відновлення.
8. Розробка наукових засад щодо експансії у водойми України чужорідних (адвентивних) видів водних організмів (водоростей, вищих водяних рослин, безхребетних та риб), що можуть сприяти поліпшенню екологічного стану

водних об'єктів або, навпаки, створювати біологічні загрози, особливо за умов сучасних кліматичних змін.

9. Щодо реформування екологічного менеджменту:

а) Запровадити належний контроль за відповідністю діяльності підприємств і установ всіх форм власності вимогам природоохоронного законодавства та запобіганням забруднення водного середовища.

б) Підвищувати кваліфікацію службовців органів місцевого самоврядування, управлінського персоналу промислових, сільськогосподарських та фермерських господарств у галузі охорони та збереження водних ресурсів України.

в) Законодавчо та практично обмежити використання миючих засобів із високим вмістом фосфатів, запровадити роздільну утилізацію і переробку побутових відходів на підприємствах і в житловому секторі і мінімізувати їх надходження у водні екосистеми.

г) Широко впроваджувати наукові засади екологічного менеджменту серед викладачів середніх навчальних закладів та учнівської молоді.

Державна екологічна інспекція України

Підпорядкування Міністерству енергетики та захисту довкілля України державних установ «Дніпровський рибовідтворювальний завод ім. академіка С. Артющика» та «Новокаховський завод частикових риб», які підпорядковані Державному агентству рибного господарства України (працівники Держекоінспекції були залучені в якості експертів у кримінальному провадженні від 26.04.2018 № 1201800000000258 Служби безпеки України та Головного слідчого управління Національної поліції України стосовно посадових осіб

ДУ «Дніпровський рибовідтворювальний завод ім. академіка С. Артющика».

В результаті слідчих дій встановлено, що діяльність ДУ «Дніпровський рибовідтворювальний завод ім. академіка С. Артющика» призвела до загибелі значної кількості червонокнижних видів риб, чим заподіяно значні збитки державі).